

*Мр Мирослав Милетић,
асистент, Правни факултет, Крагујевац*

UDK 347.7:65.011

Однос између организације и корисника

Резиме

Тај однос се анализира усмеравањем пажње на: уговор између организације и појединачног корисника; колективни уговор између организације и удружења одређене категорије корисника; модел уговор између међународног удружења организација (понекад и међународних удружења неких категорија носилаца права) и међународног удружења одговарајуће категорије корисника (међународни модел уговор).

Кључне речи: *организација, колективно остваривање, ауторско право, сродна права, корисник, уговор.*

I Уговор између организације и појединачног корисника

1. Уводне напомене

Организација врши функцију комисионара тиме што, у своје име, али за рачун извесне групе носилаца права, послује са корисницима и њиховим удружењима. Категорије тих корисника одређује специјализација организације. На пример, пословни партнери организације специјализоване за неценска (пре свега, музичка) дела су: произвођачи фонограма, односно видеограма поводом овлашћења на снимање дела, умножавање снимка и стављање његових примерака у промет; фонотеке, односно видеотеке поводом овлашћења на давање примерака дела у закуп; организатори музичких приредби поводом овлашћења на извођење дела; РТВ ста-

нице поводом овлашћења на емитовање дела; угоститељи, власници занатских радњи, предузећа јавног саобраћаја поводом овлашћења на јавно саопштавање дела које се емитује и/или овлашћења на јавно саопштавање дела са носача звука и/или слике, итд.

У начелу, однос између организације и појединачног корисника се заснива на њиховом међусобном уговору. Обично је типски уговор који почива на општим условима пословања организације. Те услове одређује организација, било једнострано или на основу колективног уговора закљученог са удружењем одређене категорије корисника. Такви индивидуални и колективни уговори могу почивати на међународном модел уговору. Понекад уговор између организације и неког од економски најзначајнијих корисника није типски, јер предвиђа посебне услове искоришћавања предмета заштите. Изузетно, однос између организације и појединачног корисника може непосредно почивати на колективном уговору.

Организацији је често ограничена слобода уговарања у овом домену. На пример, Закон о ауторском и сродним правима (ЗАСП)¹⁾ обавезује организацију да са сваким заинтересованим корисником, односно удружењем корисника, под равноправним и примереним условима, закључи уговор о неискључивом уступању одређених имовинскоправних овлашћења на искоришћавање предмета заштите са њеног репертоара (чл. 163, ст. 1). У супротном, организација је дужна да заинтересованом кориснику или удружењу накнади штету, сагласно члану 183 Закона о облигационим односима (ЗОО)²⁾.

Постоји одступање од принципа равноправног третмана корисника. Наиме, у неким земљама се допушта организацији да, на основу колективног уговора са удружењем корисника, даје његовим члановима тарифни попуст. Тако, чланови удружења имају преференцијални третман у односу на остале кориснике исте категорије који послују са организацијом.

Неки уговори садрже клаузулу најповлашћеније стране. Најпознатији пример је типски уговор између организације и произвођача фонограма³⁾ који почива на међународном модел уговору закљученом између Међународног бироа друштва за остваривање овлашћења на механичко снимање и умножавање (ВИЕМ)⁴⁾ и Међународне федерације фонограмске индустрије (ИФПИ)⁵⁾. Та клаузула таквог уговора је стипулисана у корист обе његове стране.

Тако, организација (односно произвођач фонограма) се може непосредно користити сваким условом садржаним у уговорима које она друга страна буде закључила са носиоцима ауторског права које не штити та организација, као и са оста-

1. "Сл. лист СРЈ", бр. 24/98.

2. "Сл. лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93, чл. 183 ЗОО-а: "Лице које је по закону обавезно да закључи неки уговор, дужно је да накнади штету ако на захтев заинтересованог лица без одлагања не закључи тај уговор".

3. У овом раду је коришћен типски уговор СОКОЈ-а.

4. Видети: <http://www.biem.org> (приступ 9.1.2003).

5. Видети: <http://www.ifpi.org> (приступ 9.1.2003).

лим организацијама (односно са осталим произвођачима фонограма): а) ако сматра да је тај услов повољнији за носиоце ауторског права (односно за тог произвођача фонограма) од услова садржаног у дотичном уговору, или б) ако тај услов носиоцима ауторског права (односно осталим произвођачима фонограма) даје предност која није предвиђена дотичним уговором. Оба уговорника су дужна да један другог обавештавају о сваком таквом повољнијем услову.

2. Појам и правна природа уговора између организације и појединачног корисника

То је уговор којим организација омогућава кориснику да легално врши одређене радње искоришћавања свих предмета заштите са њеног репертоара, а корисник се обавезује да јој за ово плати накнаду, при чему су обе стране дужне да испуне још неке чинидбе.

Такав уговор се може тицати искључивих и/или неискључивих имовинско-правних овлашћења. Разлика између те две врсте овлашћења се испољава и у овом домену⁶⁾.

У првом случају је суштина да организација уговором кориснику уступа пакет искључивих имовинско-правних овлашћења одређене врсте. Дакле, организација дозвољава кориснику да врши односну радњу искоришћавања свих одговарајућих предмета заштите са њеног репертоара.

То је неискључиво уступање овлашћења. Та неискључивост је резултат две чињенице. Прво, организација тежи што већем приходу од колективног остваривања искључивих имовинско-правних овлашћења, а то намеће потребу за њиховим уступањем што већем броју корисника. Друго, у многим земљама је прописана обавеза за организацију да сваком заинтересованом кориснику уступи одређена имовинско-правна овлашћења под равноправним условима⁷⁾. То је и теретно уступање овлашћења, јер је корисник дужан да организацији плати накнаду.

По својој правној природи, ово је уговор о уступању искључивих имовинско-правних овлашћења. Стога се на уговор између организације и корисника могу, у случају потребе, сходно применити одговарајуће законске одредбе о ауторском, односно интерпретаторском уговору или уговору о уступању искључивих имовинско-правних овлашћења садржаних у осталим врстама субјективних сродних права (зависно од врсте односних овлашћења). Таква потреба постоји ако неко питање анализираног уговора није регулисано посебном законском одредбом.

У другом случају је смисао да се уговором конкретизује питање накнаде коју организација наплаћује кориснику по основу одређених неискључивих имовинско-правних овлашћења обухваћених њеном делатношћу. То питање може бити у из-

6. Видети нпр. Марковић, С.: Ауторско право и сродна права, Београд, 1999, стр. 351.

7. Видети у Милетић, М: Државна контрола над организацијом за колективно остваривање ауторског и сродних права, Правни живот, бр. 11, 2001, стр. 850; Sunthersanen, U: A experiência legislativa nos Estados Membros da União Europeia, <http://www.gda.pt/novidades/coloquio/uma.html> (приступ 15.9.2002).

весној мери регулисано законом, подзаконским актима или у потпуности препуштено слободном договору заинтересованих страна.

Овде се уговором не уступају овлашћења, јер закон дозвољава кориснику да врши односне радње искоришћавања одговарајућих предмета заштите. Дакле, те радње се могу легално вршити без дозволе организације, али уз обавезу корисника да јој плати накнаду.

3. Битне особине уговора између организације и појединачног корисника

Овај уговор има четири битне особине.

Прво, намеће се питање да ли је он формалан или неформалан⁸⁾. ЗАСП нема одредбу која би изричито решила ту дилему. Стога, одговор зависи од правне природе анализираних уговора. При том треба имати у виду разлику између искључивих и неискључивих имовинскоправних овлашћења.

У првом случају, то је уговор о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења. Такав уговор је одређен као формалан у већини савремених закона из ове области. ЗАСП прихвата ту опцију, јер предвиђа да се ауторски, односно интерпретаторски уговор закључује у писаној форми, што треба да важи и за уговор о уступању искључивих имовинскоправних овлашћења садржаних у осталим врстама субјективних сродних права⁹⁾. Дакле, уговор између организације и појединачног корисника је формалан када се тиче искључивих имовинскоправних овлашћења.

У другом случају се очигледно не може применити такво резонување. Стога је уговор између организације и појединачног корисника неформалан када се односи само на неискључива имовинскоправна овлашћења, осим ако није другачије одређено претходним споразумом његових страна.

Уговор између организације и појединачног корисника се увек закључује у писаној форми. "Усмени споразум може изазвати конфузију и не гарантује неопходну правну сигурност. Организација мора имати потпуну информацију, а корисник доказ своје савесности"¹⁰⁾.

Друго, то је обострано обавезујући уговор, јер ствара обавезе за обе његове стране. Основна обавеза организације је да кориснику омогући легално вршење одређених радњи искоришћавања свих предмета заштите са њеног репертоара. Основна обавеза корисника је да организацији плати накнаду. При том, оба уговорника имају још неке (тзв. остале) обавезе. Тај уговор је мотивисан тежњом за

8. О формалним и неформалним уговорима видети у Радишић, Ј.: Облигационо право, општи део, Београд, 1993., стр. 104-111, 116-117.
9. Све што је о томе речено у контексту уговора између носиоца права и организације, важи *mutatis mutandis* и у овом домену (видети Милетић, М.: Уговор између носиоца права и организације/Право и привреда, бр. 9-12, 2002, стр. 111).
10. Schepens, P.: Guide to the Collective Administration of Authors' Rights (The Administration Society at the Service of Authors and Users), Paris, 2000, стр. 29, <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001206/120677eo.pdf> (приступ 28.9.2002).

узајамном разменом чинидби које су предмет основних обавеза његових страна. Стога је прави обострано обавезујући уговор¹¹⁾.

Треће, ово је теретан уговор¹²⁾. То произлази из његове претходно наведене особине. Наиме, сваки синалагматички уговор је истовремено и теретан. Конкретно, његова онерозност је резултат чињенице да корисник плаћа накнаду зато што му организација омогућава легално искоришћавање предмета заштите са њеног репертоара.

Четврто, обично је дуготрајан уговор¹³⁾, тј. уговор са трајним извршењем обавеза, јер у тренутку његовог закључења често није одређен укупан обим чинидби ниједне од страна, већ то зависи од дужине трајања уговорног односа. То може бити и краткотрајан уговор (нпр. када се тиче само једног концерта)¹⁴⁾.

4. Битни елементи уговора између организације и појединачног корисника

Овај уговор настаје ако се оба преговарача сагласе о његова четири битна елемента¹⁵⁾.

Први битан елемент је врста предмета заштите чије легално искоришћавање организација омогућава кориснику. Уговор се односи на све предмете заштите одређене врсте са репертоара организације. Код трајног извршења обавеза, то важи и за предмете заштите који касније буду стављени на репертоар организације током трајања уговора. Стога је довољно да се уговором назначи само врста дотичних предмета заштите.

Други битан елемент је врста радње искоришћавања предмета заштите чије легално вршење организација омогућава кориснику, односно врста кореспондирајућег имовинскоправног овлашћења. Тај елемент је, као и претходни, одређен специјализацијом организације и категоријом дотичног корисника. Међутим, правна сигурност налаже да се уговором прецизира врста радње (односно овлашћења) и предмета заштите¹⁶⁾.

Трећи битан елемент је висина накнаде коју организација наплаћује кориснику. То је кључно питање односа између организације и корисника или удружења корисника и најчешћи узрок њиховог међусобног спорења. Најпознатији пример су спорови који се од 1978. године воде између SACEM-а, с једне, и извесног броја власника француских дискотека и неких њихових удружења, с друге стране. Овај "правни рат" је отпочео због става власника значајне париске дискотеке да SA-CEM-ова тарифа садржи износе накнаде који су неоправдано виши од оних које

11. О овој врсти уговора видети у Радишић, Ј.: *op. cit.*, стр. 118-121.

12. *Ibidem*, стр. 121.

13. О краткотрајним и дуготрајним уговорима видети у Радишић, Ј.: *op. cit.* стр. 130-132.

14. Видети нпр. у Freegard, М.: *Collective Administration: The Relationship Between Authors' Organizations and Users of Works/Copyright*, бр. 12, 1985, стр. 448.

15. Видети чл. 163, ст. 2 ЗАСП-а.

16. Видети Schepens, П.: *op. cit.* стр. 29.

истој категорији корисника наплаћују организације у осталим државама чланицама Европске економске заједнице (сада Европске уније - ЕУ)¹⁷⁾.

Пресуда Суда правде у предмету *Ministere public v. Jean-Loup Tournier /SACEM* (13. 7. 1989.) решава тај проблем у контексту права конкуренције ЕУ¹⁸⁾. Тако члан 82 (ex 86) Римског уговора¹⁹⁾ "мора се тумачити у смислу да национална организација за остваривање ауторског права која има доминантан положај на битном делу заједничког тржишта намеће неправичне трговинске услове у случају када је накнада коју наплаћује дискотекама знатно виша од оне која се наплаћује у осталим државама чланицама, при чему се ово упоређивање мора вршити на конзистентној основи. То не би био случај ако би односна организација могла оправдати ту разлику позивајући се на објективне и релевантне различитости између остваривања ауторског права у дотичној држави чланици и осталим државама чланицама"²⁰⁾.

У начелу, износ накнаде (односно начин његовог обрачунавања) се одређује тарифом организације²¹⁾. Изузетно, он може бити резултат посебног споразума између организације и неког од економски најзначајнијих корисника (нпр. националне РТВ станице) и тада се не примењује тарифа. Поред тога, у неким земљама се законским или подзаконским прописима одређују износи накнаде по основу појединих неискључивих имовинскоправних овлашћења (пример је право слеђења). По правилу, анализираним уговором се прецизирају рок и начин плаћања накнаде. То су природни елементи уговора. Организација и корисник могу их споразумно учинити битним елементима међусобног уговора. Тада је за настанак уговора потребна сагласност оба преговарача и о тим елементима.

Четврти битан елемент је време трајања уговора. Организација и корисник морају назначити догађај за који се везује престанак њиховог краткотрајног уговора (нпр. извођење дела на одређеном концерту). По правилу, краткотрајан уговор се не може отказати вољом једне његове стране ако друга не прекрши своју обавезу. Организација и корисник могу да међусобни дуготрајан уговор закључе на одређено или на неодређено време. У првом случају се мора прецизирати рок

17. У међувремену (1978 -1989), постали су спорни сви аспекти деловања SACEM-а, тако да су различити француски судови у том периоду донели 50 одлука које се тичу те организације (видети у Tournier, J. L.: *The SACEM/Discotheques conflict-an unprecedented legal war/RIDA*, бр. 140, 1989, стр. 8).

18. О праву конкуренције ЕУ видети у Вукадиновић, Р.: *Право Европске уније*, Београд, 2001, стр. 246-305.

19. Та одредба се односи на злоупотребу доминантног положаја. Видети *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*, стр. 71, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf (приступ 11.6.2002).

20. Наведено према зборнику *Collective Administration of Copyrights in Europe*, Amsterdam, 1995, стр. 94; видети Wood, D.: *Collective Management and EU Competition Law* (V SGAE Conference on Intellectual Property, Madrid, 12.-14.11.2001) стр. 3-5, http://europa.eu.int/comm/competition/speeches/text/sp2001_025_en.pdf (приступ 11.12.2002).

21. О тарифи видети у Милетић, М.: *Органи и општи акти организације за колективно остваривање ауторског и сродних права/ Право и привреда*, бр. 1-4, 2002, стр. 200-202.

чијим истеком престаје односни уговор (такав уговор се често закључује на годину дана)²²). Неки уговори закључени на одређено време садрже клаузулу о аутоматском продужењу њиховог трајања. Наиме, након истека предвиђеног рока, уговор се аутоматски продужава за одређени период (нпр. за сваку наредну годину) ако га ниједна од уговорница не буде благовремено отказала (нпр. најмање 90 дана пре истека сваког таквог периода). Уговор закључен на неодређено време може престати отказом неког од уговорника. Ту се мора прецизирати: форма отказа; да ли се отказ може дати у свако доба или у тачно одређено време; да ли уговор престаје самим достављањем отказа или истеком отказног рока (при чему треба назначити тај рок).

5. Дејство уговора између организације и појединачног корисника

Дејство овог уговора се састоји у стварању права и обавеза за обе његове стране. При том, права једне стране кореспондирају са обавезама друге. Стога се дејство анализираних уговора може једноставније изложити кроз приказ обавеза организације и корисника.

5.1. Обавезе организације

5.1.1. Основна обавеза организације

Организација је дужна испунити извесне чинидбе које кориснику омогућавају легално вршење одређених радњи искоришћавања свих предмета заштите са њеног репертоара. Неке од тих чинидби су типичне за уговорну праксу.

Тако, организација је дужна да кориснику обрачуна накнаду. Накнада се може обрачунавати за сваку поједину манифестацију везану за искоришћавање предмета заштите. Илустрације ради, то важи за извођење дела на појединачном концерту, забавној приредби (нпр. игранка, прослава) или другој манифестацији (нпр. модна ревија). Практикује се и периодично обрачунавање накнаде (углавном, месечно или тромесечно). На пример, обично се месечно обрачунава накнада за јавно саопштавање дела које се емитује или јавно саопштавање дела са носача звука и/или слике у трговинским, угоститељским и занатским радњама, средствима јавног саобраћаја, итд. Типски уговор који почива на ВЕМ/IFPI-евом међународном модел уговору предвиђа тромесечно обрачунавање накнаде за снимање дела, умножавање снимка и стављање његових примерака у промет.

У начелу, накнада се обрачунава према тарифи организације. Организација је дужна да унапред утврди тарифу, било једнострано или на основу колективног уговора закљученог са удружењем одговарајуће категорије корисника. То је и законска обавеза организације у многим земљама, при чему се редовно практикује објављивање тарифе у одређеном службеном гласилу. При том, закон обично предвиђа опште тарифне елементе за обрачунавање накнаде²³).

22. Видети у Freegard, М.: *op. cit.* стр. 448-449.

23. Видети чл. 158, ст. 2, 3 и 4 ЗАСП-а.

Изузетно, накнада се не обрачунава на основу тарифе, него према посебним уговорним или законским, односно подзаконским одредбама.

Износ који корисник дугује организацији је резултат примене одредби тарифе (односно посебног споразума или законског/подзаконског акта) на прикупљене податке релевантне за обрачун накнаде.

Поред обрачунавања накнаде, организација је дужна да кориснику омогући плаћање тако утврђеног износа. Наиме, организација мора кориснику доставити фактуру која садржи податке неопходне за уредно испуњење његове обавезе, тј. конкретан износ, рок и начин плаћања накнаде, при чему се ова два последња елемента редовно прецизирају односним уговором.

Организација је дужна извршити поменуте чинидбе без обзира да ли се њен уговор са корисником односи само на искључива или једино на неискључива имовинскоправна овлашћења или на све њих заједно. У случају искључивих имовинскоправних овлашћења, уговор обавезује организацију и да их уступи кориснику, односно да му да одговарајућу дозволу.

То је неискључиво уступање овлашћења²⁴). Дакле, организација може и осталим корисницима уступати пакет тих овлашћења у истим предметним, просторним и временским оквирима.

Предметни оквир одређује врсту имовинскоправних овлашћења која организација уступа кориснику.

Просторни оквир дефинише територију за коју важи уступање овлашћења. У начелу, тај оквир није шири од територије непосредног деловања организације.

Временским оквиром се прецизира тренутак до кога важи уступање овлашћења. У начелу, тај оквир се подудара са временом трајања уговора. Изузетак су типски уговори који почивају на ВЕМ/IFPI-евом модел уговору. Наиме, произвођач фонограма може умножавати снимке дела са репертоара организације и стављати такве примерке у промет током наредне две године по истеку типског уговора, ако за то користи сопствене матрице израђене за време важења уговора и поштује све односне обавезе.

Дозвола коју организација даје кориснику није ограничена на поједина имовинскоправна овлашћења појединачног носиоца права на само неким предметима заштите. Стога се често назива бланко дозволом. Израз "бланко" упућује и на чињеницу да уговорне стране не прецизирају појединачне предмете заштите обухваћене дозволом²⁵), већ само њихову врсту.

Америчке организације ASCAP и BMI омогућавају РТВ станицама да бирају између две врсте бланко дозволе - потпуне бланко дозволе и дозволе "по програму". Разлика је што се у првом случају обрачунава накнада за све програме РТВ станице, а у другом за сваки поједини програм који садржи дела са репертоара организације²⁶).

24. Видети нпр. чл. 145, ст. 2 ЗАСП-а.

25. Drijber, B. J.: European competition law aspects of copyright collecting societies u zborniku Collective Administration of Copyrights in Europe, Amsterdam, 1995, стр. 72.

Бланко дозвола омогућава кориснику да изабере било које предмете заштите са репертоара организације и да их искоришћава на уговорени начин²⁷). Дозвола ужег обима би, очигледно, умањила правну сигурност корисника. Осим тога, корисник би сносио трошкове разграничења између предмета заштите који јесу и оних који нису обухваћени дозволом, при чему не би остварио битну уштеду у погледу износа накнаде коју плаћа организацији²⁸).

Упркос томе, неки корисници настоје да добију дозволу ограничену на део репертоара организације. Организације су до сада одбијале такве захтеве. Најпознатији пример је противљење SACEM-а да једном броју власника француских диско-тека да дозволу ограничену углавном на англо-америчка музичка дела са његовог репертоара. Пресуда Суда правде у предмету *Ministere public v. Jean-Loup Tournier (SACEM)* решава и то питање. Наиме, Суд правде сматра да треба толерисати такво понашање организације, јер се тиме не повређује чл. 81 (ex 85), ст. 1 Римског уговора²⁹), осим ако би дозвола ограничена на део репертоара могла у потпуности заштитити интересе дотичних аутора и издавача музичких дела, а да се тиме не увећавају трошкови закључивања уговора са корисницима и контроле искоришћавања тих дела³⁰).

5.1.2. *Остале обавезе организације*

Оне могу бити веома разноврсне. Неке од њих се чешће јављају у уговорној пракси.

Тако, организација може имати обавезу према кориснику у погледу тзв. аутсајдера³¹). Предмет те обавезе зависи од начина решавања тог питања. Према једном решењу, организација се обавезује кориснику да ће уместо њега накнадити штету коју он проузрокује аутсајдеру повредом његовог одређеног имовинско-правног овлашћења. Према другом решењу, организација је дужна да корисника

26. Kernochan, J.: *Music Performing Rights Organizations in the United States of America: Special Characteristics; Restraints; and Public Attitudes/Copyright*, бр. 11, 1985, стр. 392.
27. Видети нпр. у Freegard, M.: op. cit. стр. 448-449; Schepens, P: op. cit. стр. 25.
28. Davies, G.: *The Public Interest in Collective Administration of Rights/Copyright*, бр. 3, 1989, стр. 85.
29. Та одредба се односи на картеле. Видети *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*, стр. 70, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/ec_cons_treaty_en.pdf (приступ 11. 6. 2002).
30. Видети у зборнику *Collective Administration of Copyrights in Europe*, Amsterdam, 1995, стр. 92.
31. Аутсајдер је носилац права који није комитент организације, ни комитент иностраних организација које су са њом закључиле реципрочне аранжмане. Аутсајдери отварају проблем разграничења између предмета заштите који јесу и оних који нису на репертоару организације (видети Милетић, М.: Нека питања организације за колективно остваривање ауторског и сродних права, *Правни живот*, бр. 11, 2002, стр. 1063 -1065). Видети и Gervais, D: *Collective Management of Copyright and Neighbouring Rights in Canada: an International Perspective*, Ottawa, 2001, стр. 35-45, http://www.pch.gc.ca/progs/ac-ca/progs/pda-cpb/pubs/collective/collective_e.pdf (приступ 9.12.2002).

известити о именима аутсајдера који су јој забранили колективно остваривање њихових одређених имовинскоправних овлашћења³²).

Даље, организацију може обавезивати клаузула најповлашћеније стране. Уколико та клаузула има непосредно дејство, онда је организација једино дужна да корисника обавештава о сваком повољнијем услову који буде уговорила са било којим другим корисником одговарајуће категорије. Када та клаузула нема аутоматско дејство, тада организација мора и да усвоји корисников захтев за примену повољнијег услова.

Коначно, организација је често обавезна да састави и кориснику достави одређене образце. Корисник је дужан да их попуни и поднесе организацији. Они садрже податке релевантне за обрачун накнаде коју организација наплаћује кориснику, односно расподељује носиоцима права. На пример, облик и садржај таквих образаца је наведен у анексу типског уговора који почива на WIEM/IFPI-евом модел уговору. То су образци за: пријаву снимка дела; пријаву категорије и каталошког броја носача звука; месечни извештај о продатим примерцима снимљених дела.

5.2. Обавезе корисника

5.2.1. Основна обавеза корисника

Корисник је дужан да организацији плати накнаду у износу наведеном у фактури. Тај износ се плаћа за сваку поједину манифестацију везану за искоришћавање предмета заштите или периодично (нпр. месечно или тромесечно), зависно од обрачунавања накнаде. У сваком случају, корисник је обавезан да то учини у року и на начин који су предвиђени уговором.

Рок плаћања накнаде почиње тећи од дана када корисник прими фактуру организације. Типски уговор који почива на WIEM/IFPI-евом модел уговору одређује да такав рок износи 15 дана. Тај рок је често ограничен на 5 дана код плаћања накнаде за искоришћавање неспенских дела у бестелесној форми.

Према општим правилима облигационог права, корисник запада у доцњу ако не плати накнаду у уговореном року³³). Тада је корисник дужан да, поред износа накнаде, плати и затезну камату сходно законским прописима, рачунајући од првог дана по протеклу односног рока. Организација има и право да једнострано раскине уговор ако корисник не испуни своје новчане обавезе у накнадном разумном року који му она одреди. На пример, поменути типски уговор овлашћује организацију да то учини ако произвођач фонограма не плати одговарајући износ у року од 15 дана након њене писмене опомене или када по други пут изврши исту повреду уговора. У случају скривљене доцње, корисник је обавезан и да организацији плати разлику између потпуне накнаде штете и износа затезне камате. По-

32. У случају где закон пружа ту могућност аутсајдерима и изједначава их са комитентима организације.

33. О доцњи дужника видети у Радишић, Ј.: *op. cit.* стр. 357-363.

требно је да организација захтева то од корисника и докаже да је заиста претрпела такву штету.

Корисник може, под уговореним условима, бити дужан да организацији плати аконтацију накнаде.

У начелу, износ накнаде се уплаћује на банковни рачун организације. То је обавеза корисника или заступника организације који му је наплатио накнаду.

5.2.2. *Остале обавезе корисника*

Оне могу бити веома разноврсне. Неке од њих су типичне за уговорну праксу.

Тако, корисник је дужан да организацији уредно положи рачун о искоришћавању предмета заштите. Та обавеза има двоструко значење.

Прво, корисник је дужан да организацији уредно достави одређене податке и одговоран је за њихову тачност. Ту се често практикују стандардизовани обрасци који кориснику олакшавају извршење те чинидбе, а организацији поједностављују обраду тих података. То су подаци релевантни за обрачун накнаде коју организација наплаћује кориснику³⁴), односно расподељује носиоцима права³⁵). Обавеза пружања тих података може имати и законски карактер. На пример, ЗАСП обавезује корисника да их достави организацији у року од 15 дана од дана почетка искоришћавања предмета заштите, односно једном месечно у случају неискључивих имовинскоправних овлашћења (чл. 167). У супротном, предузеће или друго правно лице као корисник биће кажњено за привредни преступ новчаном казном од 45.000 до 450.000 нових динара, а одговорно лице у предузећу или другом правном лицу новчаном казном од 3.000 до 30.000 нових динара (чл. 187, ст. 1, тач. 6 и ст. 2). Неки уговори (у домену искоришћавања несценских дела у бестелесној форми) санкционишу повреду такве обавезе тиме што је односни корисник дужан да организацији плати накнаду у увећаном износу (нпр. за 50%).

Друго, корисник је дужан да организацији омогући контролу искоришћавања предмета заштите ради провере и прикупљања поменутих података³⁶). Конкретно, он мора да представнику организације омогући одговарајуће евидентирање искоришћаваних предмета заштите и увид у односну правну и финансијску доку-

34. Зависно од начина обрачунавања накнаде, то могу, између осталих, бити следећи подаци: корисников приход од искоришћавања предмета заштите; корисникови трошкови искоришћавања предмета заштите (нпр. износ хонорара интерпретатора или укупни трошкови организовања приредбе); врста објекта и опреме за искоришћавање предмета заштите; врста превозног средства и његов капацитет одређен према броју седишта или путника.

35. Корисници одређених категорија су дужни да организацији пруже углавном ове податке: наслови искоришћаваних предмета заштите; начин, учестаност и обим искоришћавања сваког од тих предмета заштите; имена односних носилаца права.

36. "Треба прописати обавезу корисника да максимално сарађује са организацијом у овом погледу, при чему је неопходно предвидети принудне мере и санкције за корисника који организацији ствара било какве неоправдане препреке у обављању те активности". (WIPO: Collective Administration of Copyright and Neighbouring Rights/Copyright, br. 11, 1989, стр. 346, 350).

ментацију. То је осетљивије питање од претходног елемента анализираних обавеза, јер може задирати у сферу поверљивих података о пословању корисника. Стога треба уговором прецизирати модалитете те контроле, као што су, пре свега: начин, обим и време њеног вршења; услови у погледу представника организације; обавеза организације да чува тајност података до којих је дошла контролом; трошкови контроле.

На пример, питање контроле је регулисано типским уговором који почива на ВЕМ/ИПР-евом модел уговору. Тако, произвођач фонограма је дужан да организацију извести где се налазе његове радионице и складишта примерака снимљених дела. Уколико постоји више таквих радионица и складишта, онда произвођач мора централизовати одговарајућу документацију на начин који организацији омогућава лаку и сигурну контролу. Организација има право најшире контроле у свим фазама производње примерака снимљених дела. Представници организације имају слободно и неограничено право приступа у радионице, магацине и канцеларије произвођача, а он је дужан да им пружи сва документа потребна за контролу података који се односе на снимање, проверу фабрикации, кретање улаза и излаза примерака дела и стање залиха. Произвођач је обавезан да уредно води пословне књиге. Представници организације не смеју имати непосредан или посредан интерес у фонограмској индустрији и трговини. Организација се обавезује произвођачу да њени представници неће трећим лицима пружати податке о његовом пословању. Организација сноси трошкове контроле. Они падају на терет произвођача ако се утврди да је његовом грешком наплаћена мања накнада. Потребно је да разлика утврђена контролом прелази 5% износа наплаћеног за одређени период. Организација има право да једнострано раскине уговор ако јој произвођач онемогући или отежава предвиђену контролу.

Даље, корисника може обавезивати клаузула најповлашћеније стране. Све што је речено о таквој обавези организације, важи *mutatis mutandis* и за корисника.

Коначно, корисник је дужан да поштује личноправна овлашћења аутора. Ова обавеза постоји и када је реч о интерпретаторима, ако су им призната та овлашћења. На пример, поменути типски уговор обавезује произвођача фонограма да на етикетама носача звука назначи наслов сваког снимљеног дела, име композитора, аранжера, текстописца, преводиоца и издавача. Када за то нема техничких могућности, тада ти подаци могу бити наведени на омоту носача звука. Произвођач мора те податке унети и у своје каталоге. Произвођач је дужан да, на захтев организације, одмах обустави производњу примерака дела којима повређује ту обавезу, као и да их повуче из промета. Произвођач мора платити и накнаду за све такве примерке ако након опомене организације не отклони недостатке или понови исту повреду. Произвођач може вршити измене дела које су неопходне ради задовољавања захтева снимања, али то не сме резултирати изменом карактера дела. На крају, организација има право да једнострано раскине уговор ако произвођач: не изврши анализирану обавезу ни 15 дана након писмене опомене или примењене санкције у року који му одреди организација; по други пут изврши исту повреду.

II Колективни уговор између организације и удружења одређене категорије корисника

Организација може закључити и колективни уговор са удружењем одређене категорије корисника. На пример, такво удружење окупља: локалне РТВ станице; хотелијере; угоститеље; аутопревознике; власнике дискотека или биоскопа, итд. Колективни уговор не обавезује само његове стране, него и чланове дотичног удружења³⁷). Дејство таквог уговора зависи од степена до кога удружење корисника може обавезивати своје чланове³⁸). Отуда две основне варијанте анализираних уговора.

Прва варијанта је модел уговор који садржи опште услове на основу којих се закључују типски уговори између организације и чланова односног удружења. Обично се ти услови примењују и на уговоре између организације и осталих корисника одговарајуће категорије. Дакле, ту је колективни уговор правни оквир за индивидуалне уговоре који га конкретизују.

Друга варијанта је колективни уговор који директно обавезује чланове дотичног удружења. Ту се однос између организације и сваког од тих корисника непосредно заснива на таквом уговору. Та варијанта је знатно ређа од претходне. Разлог је што већину удружења корисника карактерише прилично лабава структура, а, веома често, и одсуство правног субјективитета, при чему она не желе или нису у стању да преузму одговорност за испуњење уговорних обавеза својих чланова³⁹).

Организацији је обично ограничена слобода уговарања у овом домену. На пример, члан 12 немачког Закона о остваривању ауторског и сродних права (1965.)⁴⁰ обавезује организацију да, под равноправним и разумним условима, закључи колективни уговор са сваким заинтересованим удружењем корисника⁴¹), осим ако би то подразумевало претеране трошкове, нарочито када удружење има само неколико чланова⁴²).

У начелу, колективни уговор погодује организацији и члановима односног удружења. Наиме, обично се удружење стара о испуњењу обавеза својих чланова према организацији (нпр. опомиње чланове да организацији плате накнаду, прикупља од њих податке релевантне за обрачун накнаде и доставља их организацији)⁴³). Тиме се поједностављује пословање организације, што резултира сниже-

37. О колективним уговорима видети у Радишић, Ј.: *op. cit.* стр. 135.

38. WIPO: *op. cit.* стр. 315.

39. Freegard, М.: *op. cit.* стр. 447.

40. Видети Law on the Administration of Copyright and Neighbouring Rights, <http://clea.wipo.int/PDFFILES/English/DE/DE079EN.PDF> (приступ 10.7.2002).

41. Видети нпр. у Moeller, М.: Collective Administration of Copyrights and Neighbouring Rights (The Experience in the Federal Republic of Germany), Copyright, br. 11, 1988, стр. 488.

42. Видети нпр. Mestmaecker, Е. Ј.: Performing Rights Organizations in the Common Market - Comparative Observations, International Business Lawyer, February 1985, стр. 72.

43. Видети у Freegard, М.: *op. cit.* стр. 448.

њем трошкова њеног рада⁴⁴). Стога се у неким земљама допушта организацији да члановима удружења даје тарифни попуст до 20% од редовне висине накнаде⁴⁵).

III Међународни модел уговор

Анализирани индивидуални и колективни уговори могу у одређеној мери почитати на међународном модел уговору. То је уговор између међународног удружења организација (понекад и међународних удружења неких категорија носилаца права) и међународног удружења одговарајуће категорије корисника. Та врста уговора је значајна за колективно остваривање имовинскоправних овлашћења: а) када су активности заинтересованих субјеката организоване на међународном нивоу, као и б) када једна или више организација нису у стању да, на територији свог непосредног деловања, омогуће корисницима да легално врше одређену радњу искоришћавања свих неопходних предмета заштите⁴⁶).

Треба поменути два најпознатија примера таквог уговора.

Први пример је међународни модел уговор који су закључили ВЕМ и ИФИ. Тај уговор се повремено ревидира у погледу општих услова под којима организације чланице ВЕМ-а, с једне, и чланови ИФИ-а, с друге стране, морају склапати међусобне индивидуалне и колективне уговоре на националном нивоу. То су индивидуални уговори између организације и произвођача фонограма и колективни уговор између организације и националног удружења тих корисника. Ти саговорачи су дужни да међусобне уговоре усагласе са свим обавезним одредбама ВЕМ/ИФИ-евог модел уговора у року од 30 дана од дана када произвођач, односно удружење буду обавештени о измени тог модел уговора. У супротном, њихови уговори престају да важе истеком рока за усаглашавање. ВЕМ/ИФИ-ев модел уговор садржи стандардизоване клаузуле које детаљно регулишу велики број питања⁴⁷).

Други пример је међународни модел уговор који је основа европског система колективног остваривања овлашћења на жично реемитовање предмета заштите. Тај уговор су закључили Међународна конфедерација друштва аутора и композитора (CISAC), Међународна федерација удружења филмских продуцената (FIAPF) и Европска емисиона унија (EBU), с једне, и Међународни савез за кабловску дистрибуцију (AID), с друге стране⁴⁸). Ради заокруживања тог система, основано је Удружење за међународно колективно остваривање овлашћења на аудиовизуелним делима (AGICOA)⁴⁹). За разлику од претходног примера, овај уговор не пре-

44. Ibidem; Moeller, M.: op. cit. стр. 489.

45. Видети нпр. у Becker, J: Governmental and judicial control over licensing and tariffs u zborniku Collective Administration of Copyrights in Europe, Amsterdam, 1995, стр. 43.

46. Freegard, M.: op. cit. стр. 445-446.

47. Видети ВЕМ - IFPI Standard Contract for the Phonographic Industry 1975 (Discs, Tapes and Cassettes), Doc. No 98/1490 - English, 30 June 1998, <http://www.biem.org/biem/bportail.nsf/Frame-PubAnglContrat?OpenFrameSet> (приступ 9.1.2003).

48. Видети <http://www.cisac.org/cisac/webcontent.nsf/homepage>; <http://www.fiapf.org>; <http://www.ebu.ch> (приступ 9.1.2003).

цизира питање накнаде; његов циљ је да одреди оквир сарадње између односних категорија носилаца права⁵⁰). Закључење тог уговора је било мотивисано сазнањем да би се, у одсуству те сарадње, појачао притисак за увођење законских лиценци у овом домену⁵¹). Разматрани уговор служи као основа за склапање одговарајућих уговора на националном нивоу. Такви уговори су најпре закључени у Белгији и Холандији. У овим случајевима није дословно пренета интегрална верзија текста модел уговора, него је суштина већине његових одредби инкорпорирана у те уговоре.

Miroslav Miletić, LL.M.
Assistant, the School of Law, Kragujevac

The relationship between the organization and a user

Summary

The relationship is analyzed by focusing one's attention on: the contract between the organization and an individual user; the collective contract between the organization and an association of a specific category of users; the model contract between an international association of organizations (occasionally international associations of certain categories of rightholders as well) and an international association of a corresponding category of users (the international model contract).

Key words: *organization, collective administration, copyright, related rights, user, contract.*

49. Видети <http://www.agicoa.org> (приступ 9.1.2003).

50. Freegard, M: op. cit. стр. 446.

51. Ibidem.